

Endelig redegørelse i forbindelse med OPCAT-besøg hos Fonden Kanonen

Ombudsmandens endelige vurdering

Jeg har nu gennemgået sagen i lyset af de udtalelser, som jeg den 27. september 2012 modtog fra henholdsvis Fonden Kanonen og Favrskov Kommune.

Dok.nr. 12/00408-20/KKH

Udtalelserne vedrører fire forhold, som jeg den 15. maj 2012 bad Fonden Kanonen og Favrskov Kommune om at udtale sig om. De fire forhold er:

- Magtanvendelse,
- Fonden Kanonens pædagogiske redskaber – refleksionsture, refleksionstid og aflysning af dage,
- Undersøgelse af person og opholdsrum,
- En voldtægtssag.

1. Magtanvendelse

I forbindelse med min gennemgang af Fonden Kanonens indberettede magtanvendelser for 2009, 2010 og 2011 har jeg i flere tilfælde bemærket, at Fonden Kanonens brug af "refleksionstid" har været forbundet med brug af magt.

I en indberetning står der bl.a. følgende:

"[Navn på ung nr. 1] skulle have været hjemme på hjem weekend. Denne hjem weekend var blevet annulleret idet personalet havde fundet ud af, at [navn på den unge] havde gemt 1 telefon på værelset. I samtalerne med personalet skulle [navn på den unge] selv indrømme at han havde telefonen. [Navn på den unge] blev konfronteret med, at der var noget han holdt hemmeligt for personalet. [Navn på den unge] ville ikke byde ind med noget. Han fik besked på, at han skulle sætte sig tilbage i sofaen og tænke sig 1 ekstra gang. 30 minutter senere fik [navn på den unge] igen muligheden for at fortælle sandheden, [navn på den unge] havde ikke noget at sige. [navn på den unge] fik igen 30 minutters refleksionstid. [navn på den unge] ville stadigvæk ikke byde ind med noget, han ville efterfølgende ikke sætte sig tilbage i sofaen. Efter flere henvisninger fra

ENDELIG REDEGØRELSE

personalet om at sætte sig tilbage, fik han at vide at personalet var nødsaget til at hjælpe ham tilbage. Vi forklarede at vi ville tage ham under armen og føre ham tilbage til sofaen. [Navn på den unge] fulgte med over i sofaen. Da [navn på den unge] sætter sig i sofaen, sparker han til bordet og forsøger at vride sig fri. Personalet lægger [navn på den unge] ned på gulvet for at skabe ro omkring ham." (Indberetning af [dato] af magtanvendelse i forhold til [navn på ung nr. 1])

I en anden indberetning hedder det bl.a.:

"[Navn på ung nr. 2] har spildt revet ost på bordet og tørrer det kun delvist op. Han får besked på at der ligger mere tilbage. [Navn på den unge] mener ikke, at det tilbageværende er noget, han har efterladt, så han nægter at tørre det op. Der opstår dialog omkring problemet. [Navn på den unge] bliver gradvist mere ophidset, selv om personalet prøver at tale ham til ro. [Navn på den unge] står lænet op af køkkenbordet og hviler hænderne på bordet. Personalet står ca. 2 m fra ham.

Et vigtigt fokuspunkt i arbejdet med [navn på den unge] er netop at diskussioner udvikler sig hensigtsmæssigt. Derfor forsøger vi, da [navn på den unge] bliver ved at tale i ring og gentage sig selv gentagende gange, at afbryde samtalen, men han bliver ved at insistere på at blive hørt.

Da [navn på den unge] er ved at miste grebet om situationen, bliver han rød i hovedet og vild i blikket. Vi beder ham om at sætte sig ind i sofaen, så han kan sidde ned flankeret af os begge på begge sider og have en mindre konfronterende dialog. Denne form er før prøvet i forhold til [navn på den unge], med stor succes. [Navn på den unge] nægter dette og bliver stående.

[Navn på den unge] er meget opkørt og har svært ved at være i situationen. Personalet prøver at få ham til at falde til ro, ved at tale roligt, dog uden held. [Navn på den unge] slår hænderne i bordpladen og tager et skridt frem mod [navn på en ansat nr. 1] med fremskudt brystkasse.

Vi vurderer på dette tidspunkt at situationen udvikler sig uhensigtsmæssigt. Vi laver derfor et omsorgsgreb på [navn på den unges] arme. Der er imidlertid ingen af os, der får ordentlig fat, da vi har undervurderet [navn på den unges] eksplosivitet. [Navn på ansat nr. 2] holder venstre håndled og overarm, [navn på ansat nr. 1] holder venstre håndled og overarm. Vi griber hans arme for at føre ham ind i stuen. [Navn på den unge] begynder at kæmpe vildt og midt i døren vurderer vi at vi må have ned på gulvet, for at have bedre mulighed for at styre situationen." (Indberetning af [dato] af magtanvendelse i forhold til [navn på ung nr. 2])

I en tredje sag fremgår følgende bl.a.:

ENDELIG REDEGØRELSE

”Efter ca. 5 min. og gentagne forsøg på at tale [navn på ung nr. 3] til fornuft, beslutter [navn på ansat nr. 3] at [navn på den unge] skal gå ind i sofastuen. Dette fordi, det er uhensigtsmæssigt at stå i denne situation i et fællesrum.

[Navn på den unge] virkede mere og mere opkørt, og [navn på ansat nr. 3] frygtede, at [navn på den unge] ville kunne bruge de mange ting i køkkenet til at kaste eller slå med. [Navn på den unge] har en historik, hvor han tidligere har brugt køkkenredskaber til at kaste med.

[Navn på den unge] nægtede fortsat og underbyggede med, at vi ikke kan flytte ham. [Navn på ansat nr. 3] og [navn på ansat nr. 4] lagde begge et trænet omsorgsgreb på [navn på den unge] – [Navn på ansat nr. 3] holdt ved [navn på den unges] venstre underarm og støttede hans venstre skulderblad, mens [navn på ansat nr. 4] holdt ved [navn på den unges] højre underarm og støttede på hans højre skulderblad.

Vi forberedte [navn på den unge] på, at vi talte til tre, og herefter skulle følge ham med. Dette gjorde [navn på den unge] ikke, men skubbede sig tilbage, mens han brugte sine arme til at skubbe [navn på ansat nr. 3] og [navn på ansat nr. 4] væk med.

[Navn på ansat nr. 3] og [navn på ansat nr. 4] vurderede, at [navn på den unge] er til fare for personalet og sig selv på dette tidspunkt, og valgte at fortsætte omsorgsgrebet til et trænet fastholdelsesgreb ned på gulvet i køkkenet.” (Indberetning af [dato] af magtanvendelse i forhold til [navn på ung nr. 3]).

På baggrund af beskrivelserne i disse og andre tilfælde synes der at have været et forløb forud for magtanvendelsen, hvor de ansatte havde bedt de unge om at følge med ind i en stue og tage plads i en sofa for at tale med de ansatte om et problem (refleksionstid).

Dette havde de unge afvist. Herefter havde de ansatte flere gange forsøgt at overtale de unge til frivilligt at følge med ind i stuen og sætte sig i sofaen. På trods heraf havde de unge fastholdt deres afvisning af frivilligt at følge med og sætte sig i sofaen.

Ifølge Fonden Kanonens beskrivelser havde de ansatte herefter givet de unge besked om, at de nu ville tage fat i de unge for at føre dem hen til sofaen. I forbindelse med, at de ansatte havde taget fat i de unge for at føre dem hen til sofaen, havde de unge gjort fysisk modstand, og de ansatte havde herefter brugt magt til at lægge de unge ned på gulvet på maven, og de havde fastholdt de unge, indtil de havde indvilliget i at sætte sig i sofaen.

1.1. Magtanvendelsesbegrebet og gennemtvungelse af pædagogiske redskaber med magt

På baggrund af det beskrevne bad jeg Fonden Kanonen om en udtalelse. I udtalelsen blev Fonden Kanonen bedt om at tage stilling til, hvordan sådanne

ENDELIG REDEGØRELSE

situationer skal indberettes i medfør af reglerne i kapitel 5 i bekendtgørelse nr. 1093 af 21. september 2010 om magtanvendelse over for børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet (nu erstattet af bekendtgørelse nr. 18 af 15. januar 2013). Desuden blev Fonden Kanonen bedt om at tage stilling til, om det i medfør af § 2, jf. § 3, i samme bekendtgørelse er et lovligt formål at gennemtvinge pædagogiske tiltag (redskaber) såsom refleksionstid, aflyste dage og refleksionsture med anvendelse af magt.

I sit svar af 20. juni 2012 oplyste Fonden Kanonen bl.a., at man var bevidst om de gældende regler for magtanvendelse over for børn og unge anbragt uden for hjemmet. Fonden Kanonen oplyste, at alle medarbejdere i 2010 havde gennemgået et tredages konflikthåndteringskursus, der havde haft følgende indhold: "signaler og kropssprog, risikovurdering, aggressionsdæmpende kommunikation, empati og omsorg, egne reaktioner, handlemuligheder før, under og efter konflikten, samarbejde i vanskelige situationer, anerkendte frigørelses- og fastholdelsesteknikker og det juridiske aspekt (straffelov og serviceloven)". Materiale fra dette kursus var vedlagt Fonden Kanonens svar til mig.

Desuden oplyste Fonden Kanonen bl.a. følgende i sit svar til mig:

"Som det også fremgår af undervisningsmaterialet, har der været fokus på hvornår der er tale om brug af magtanvendelse overfor et andet menneske. Her var definitionen: Magtanvendelse er når man med en vis fysisk kraft, tvinger en person til at gøre, undlade eller fysisk acceptere noget. Med afsæt i denne definition, har vi ikke indberettet de situationer, hvor vi har haft et 'omsorgsgreb' eller en hånd på f.eks. skulderen med det sigte at følges sammen med den unge, da der her ikke har været anvendt en vis fysisk magt.

I forhold til brugen af magt, der har til formål at gennemtvinge et pædagogisk tiltag, er det entydigt for Fonden Kanonen, at dette vil være at betragte som en ikke tilladt magtanvendelse, i henhold til gældende bekendtgørelse. I forbindelse med f.eks. refleksionstid, aflyste dage og refleksionsture er vi meget tydelige på, at de unge ikke er tvunget til at blive i den givne sammenhæng, og de til hver en tid kan gå.

Det er os magtpåliggende at magtanvendelse ikke er et pædagogisk redskab. Vi arbejder bevidst med at begrænse antallet af magtanvendelser og de altid står rimeligt i forhold til det, der søges opnået med magt. For at sikre at dette, har vi iværksat forskellige tiltag og procedure:

- Konflikthåndteringskursus af samtlige medarbejdere (se bilag)
- Løbende fokus og opfølgning på gældende bekendtgørelse

ENDELIG REDEGØRELSE

- Procedure i forbindelse med magtanvendelser, der er synlig i procedure håndbogen.”

Favrskov Kommune tog i sin udtalelse af 27. september 2012 udgangspunkt i Fonden Kanonens tilkendegivelse om, at brug af magt, der har til formål at gennemtvunge et pædagogisk tiltag, bliver betragtet som ikke tilladt magtanvendelse, og at de unge ikke var tvunget til at blive i forbindelse med refleksionstid, aflyste dage og refleksionsture.

I kommunens udtalelse herom hedder det bl.a.:

”Favrskov Kommune har drøftet med Fonden Kanonens ledelse, hvordan de forstår dette i sammenhæng med en række af magtanvendelsesindberetningerne fra 2011, hvor magtanvendelse umiddelbart er et udslag af den unges manglende vilje til at indgå i den pågældende sammenhæng. Fonden Kanonens ledelse udelukker ikke, at personalets reaktion i konkrete situationer kan være påvirket af tidligere erfaring med den unge i konfliktsituationer. Fonden Kanonen afviser imidlertid, at dette fører til ’forebyggende’ magtanvendelser med det formål at forhindre f.eks. voldsom adfærd. Fonden Kanonens ledelse mener, at det må anerkendes, at de ansatte ikke har den samme tid til at reflektere over situationen, som man har efterfølgende, da den ansatte må handle i nuet. Derfor er det også fast praksis, at alle magtanvendelser evalueres efterfølgende.

Fonden Kanonens ledelse er enig i, at det ikke er lovligt at bruge magt for at opnå et pædagogisk mål.

Favrskov Kommune vil skærpe opmærksomheden på dette i fremtiden, selvom der, som nævnt i indledningen, er en tendens i retning af færre grænsetilfælde.”

Adgangen til at anvende magt over for anbragte børn og unge er reguleret i servicelovens kapitel 24 om magtanvendelse over for anbragte børn og unge.

Serviceovens bestemmelser indeholder ikke en generel definition af begrebet magtanvendelse.

Bekendtgørelsen om magtanvendelse over for børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet (bekendtgørelse nr. 1093 af 21. september 2010, som efter besøget blev erstattet af bekendtgørelse nr. 18 af 15. januar 2013), indeholder generelle principper for magtanvendelse. Det følger af bekendtgørelsens § 1, stk. 1, at magtanvendelse over for børn og unge kun må anvendes, hvis der er hjemmel til det, at magtanvendelse aldrig må erstatte omsorg og socialpædagogisk bistand, samt at magtanvendelse skal begrænses til det abso-

ENDELIG REDEGØRELSE

lut nødvendige og i øvrigt skal stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået hermed.

Bekendtgørelsen indeholder desuden bestemmelser, der angiver, hvilke former for magtanvendelse som ikke er tilladt. Det fremgår således af bekendtgørelsens § 1, stk. 2, at legemlig afstraffelse, fiksering og ydmygende, hånen- de eller anden nedværdigende behandling ikke er tilladt. Desuden regulerer bekendtgørelsens § 2, stk. 1, fysisk magtanvendelse i form af fastholdelse eller føring. Ifølge bestemmelsen er fastholdelse eller føring tilladt, hvis barnet eller den unge udviser en sådan adfærd, at fortsat ophold i fællesskabet er uforsvarligt, eller barnet eller den unge derved forhindres i at skade sig selv eller andre. Ifølge § 2, stk. 2, skal fastholdelse eller føring afpasses efter forholdene i den enkelte situation og må ikke gå ud over det strengt nødvendige.

Socialministeriets vejledning fra 2011 om magtanvendelse over for børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet (nu vejledning nr. 9293 af 23. maj 2013 om magtanvendelse og andre indgreb over for børn og unge) har ifølge pkt. 2 til formål at vejlede om og skabe større klarhed om reglerne på området. Vejledningen indeholder ingen definition af magtanvendelsesbegrebet, men den indeholder i kapitel 4 nogle betragtninger om omsorgspligtens omfang og om grænsefladen mellem omsorg og magtanvendelse. Heri hedder det i pkt. 19 og 20 (nu pkt. 18 og 19 i vejledning nr. 9293 af 23. maj 2013):

”19.

(...)

I det daglige vil det være personalet på anbringelsesstederne, der skal sikre barnet eller den unge omsorg og tryghed, og som skal drage omsorg for barnets eller den unges behov, opdragelse og udvikling, jf. servicelovens § 55. En anbringelse af et barn eller en ung skal ske i et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne. Såvel kommunen som anbringelsesstedet skal i tilrettelæggelsen og udøvelsen af indsatsen og omsorgen tage højde for de helt særlige behov for hjælp og støtte, der kan være hos børn og unge, der har ophold i en døgninstitution eller et opholdssted, herunder drage omsorg for og beskytte de børn og unge, der lider af fx selvskadende adfærd eller selvmordstanker. Ligeledes skal personalet sørge for, at der ikke begås overgreb indbyrdes blandt de anbragte børn og unge.

(...)

I den daglige omsorg for barnet eller den unge, kan der på anbringelsesstederne opstå situationer, hvor der er uoverensstemmelse mellem barnets eller den unges ønsker og personalets faglige vurdering af, hvad der

ENDELIG REDEGØRELSE

er det bedste for den pågældende. Det kan betyde, at det undertiden kan være nødvendigt at anvende fx fysisk guidning over for især mindreårige børn for at undgå, at barnets sundhed eller udvikling lider skade. Med fysisk guidning menes, at der fx lægges en hånd på barnets skulder eller at barnet tages i hånden over en vej. En sådan metode kan i visse situationer være en del af omsorgen for barnet, og grundlaget for indgrebet kan udledes af anbringelsesstedernes pligt til at drage omsorg over for de børn og unge, der har ophold på institutioner eller opholdssteder.

Der skal dog altid i de konkrete situationer ske en afvejning af indgrebets karakter og omfang i forhold til indgrebets formål. Barnets fysiske alder og modenhed vil være centrale vurderingskriterier for, om der under hensyn til risiko for barnets sundhed og udvikling, er hjemmel i omsorgspligten til at foretage indgreb, som et barn modsætter sig.

For mindreårige børn kan det således indgå som et hensyn i omsorgen, at barnet i den pågældende situation fastholdes, føres eller bæres. Eksempler på denne omsorg kan være at holde barnet på puslebordet, at holde barnet under badning eller ved påklædning, at støtte barnets hoved under tandbørstning eller at holde barnet i hånden ved færden i trafikken. Fastholdelse og lignende tiltag i sådanne situationer betragtes ikke som fysisk magtanvendelse i henhold til magtanvendelsesbekendtgørelsens § 2.

(...)

20. Generelt vil graden af fysisk magt og omfanget af barnets eller den unges modstand være væsentlige kriterier for, om der er tale om omsorgshandlinger eller egentlig fysisk magtanvendelse. Det anses fx for en omsorgshandling at lægge en arm om skulderen på et barn eller en ung for at angive, at man ønsker, at vedkommende skal følge med. Følger barnet eller den unge med, anses det fortsat som omsorg. Stritter barnet eller den unge imidlertid imod fysisk ved aktiv modstand, skal den fysiske kontakt ophøre, medmindre barnet eller den unge udsættes for fare, hvis man slipper taget. Fortsat brug af fysisk magtanvendelse kræver således, at betingelserne i magtanvendelsesbekendtgørelsens § 2, stk. 1, er opfyldt, dvs. at fortsat ophold i fællesskabet er uforsvarlig, eller at barnet eller den unge er til fare for sig selv eller andre.

Der skal på anbringelsesstederne konstant arbejdes på, at børnene og de unge motiveres til at modtage den socialpædagogiske behandling, støtte og omsorg, således at konfliktsituationer begrænses. Personalet bør, i det omfang det er forsvarligt under hensyn til barnets eller den unges bedste, sammen med barnet eller den unge finde måder at yde støtten på, som barnet eller den unge kan acceptere. Ligeledes skal det til-

ENDELIG REDEGØRELSE

stræbes, at konflikter håndteres gennem dialog, hvor man i fællesskab finder en hensigtsmæssig og for alle parter acceptabel løsning. Det gælder også situationer, hvor barnet eller den unge nægter eller modsætter sig handlinger, der ud fra en faglig vurdering anses for nødvendige i omsorgen. Der skal lægges stor vægt på at forebygge, at uoverensstemmelser eller tilsvarende konflikter udvikler sig til tilspidsede og fastlåste konfliktsituationer.

Modsætter et barn eller ung sig gentagne gange at modtage en nødvendig omsorg, skal anbringelsesstedet gå i dialog med forældremyndighedsindehaveren, den anbringende kommune og eventuelt andre involverede parter om løsningsmuligheder. Fx hvis barnet eller den unge ikke vil modtage medicin, modsætter sig at gå i skole eller rømmer fra stedet.

Brist i kommunikationen mellem barn og voksen, barnets oplevelse af ikke at blive forstået eller barnets oplevelse af usikkerhed om sin egen situation og fremtid, er nogle af de forhold, der kan give anledning til konflikter i det daglige arbejde på anbringelsesstederne. I bestræbelserne på at undgå tilspidsede situationer, der kan udvikle sig til udøvelse af magtanvendelse, må der ved gentagne konflikter med et konkret barn ske en analyse af de forhold, der har indflydelse på konflikternes opståen.

(...)"

Min vurdering

Det fremgår af Fonden Kanonens udtalelse, at det er Fonden Kanonens opfattelse, at anvendelsen af "omsorgsgreb" eller en hånd på f.eks. skulderen af den unge med det sigte at følges sammen med den unge ikke er magtanvendelse i servicelovens forstand, idet der ikke anvendes "en vis fysisk kraft", og at sådanne situationer derfor ikke skal indberettes. Favrskov Kommune har ikke i sin udtalelse taget stilling til denne opfattelse.

På baggrund af det ovenfor anførte mener jeg, at Fonden Kanonens forståelse af servicelovens magtanvendelsesbegreb ikke er tilstrækkelig præcis, idet graden af fysisk magt ikke er eneste væsentlige kriterium for, hvornår der er tale om omsorgshandling eller egentlig fysisk magtanvendelse.

Ifølge den nævnte vejlednings pkt. 20 (nu pkt. 19 i vejledning nr. 9293 af 23. maj 2013) er omfanget af barnets eller den unges modstand således også et væsentligt kriterium.

I forhold til de beskrevne situationer, hvor Fonden Kanonens ansatte ifølge indberetningerne har taget fat i de unge for at føre dem hen til en sofa, indebærer den upræcise forståelse af magtanvendelsesbegrebet en risiko for, at

ENDELIG REDEGØRELSE

de ansatte kan have foretaget fastholdelser og føringer, som de ikke har indberettet i overensstemmelse med bekendtgørelsen om magtanvendelser. Ifølge flere af de modtagne indberetninger fra 2009, 2010 og 2011 omfatter indberetningen alene det, at de unge lægges ned på gulvet og fastholdes, hvorimod de ikke omfatter det forhold, at de voksne tager fat i de unge og fører dem ind i et andet rum.

I forhold til Fonden Kanonens brug af magtanvendelse rejste jeg også spørgsmålet, om det i medfør af § 2, jf. § 3, i bekendtgørelse om magtanvendelse over for børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, er et lovligt formål at gennemtvinge pædagogiske tiltag (redskaber) såsom refleksionstid, aflyste dage og refleksionsture med anvendelse af magt. Jeg har i den forbindelse noteret mig, at såvel Fonden Kanonen som Favrskov Kommune har tilkendegivet, at det ikke er lovligt at bruge magt for at opnå et pædagogisk mål.

Jeg har også bemærket, at Fonden Kanonen i sin redegørelse af 20. juni 2012 har oplyst, at de unge i forbindelse med f.eks. refleksionstid, aflyste dage og refleksionsture ikke er tvunget til at blive i den givne sammenhæng, og at de til hver en tid kan gå, samt at Fonden Kanonen er meget tydelig vedrørende dette punkt over for de unge.

Jeg er enig med Fonden Kanonen og Favrskov Kommune i, at det ikke er lovligt at bruge magt for at opnå et pædagogisk formål. Fysisk magtanvendelse i form af fastholdelse eller føring er alene tilladt, hvis barnet eller den unge udviser en sådan adfærd, at fortsat ophold i fællesskabet er uforsvarligt, eller barnet eller den unge derved forhindres i at skade sig selv eller andre.

På baggrund af min gennemgang af Fonden Kanonens indberettede magtanvendelser for 2009, 2010 og 2011 og på baggrund af Fonden Kanonens upræcise forståelse af magtanvendelsesbegrebet mener jeg imidlertid, at der er en risiko for, at Fonden Kanonen anvender magt i forbindelse med brugen af f.eks. refleksionstid.

Jeg beder derfor Fonden Kanonen om at overveje, hvordan det sikres, at de ansatte ikke anvender magt til at gennemtvinge pædagogiske redskaber såsom refleksionstid. Jeg sigter herved særsomt til, hvordan Fonden Kanonen i overensstemmelse med pkt. 20 i Socialministeriets vejledning (nu pkt. 19 i vejledning nr. 9293 af 23. maj 2013) kan sikre, at børnene og de unge motiveres til at modtage den socialpædagogiske behandling, støtte og omsorg, således at konfliktsituationer begrænses. Ifølge vejledningen indebærer dette bl.a., at personalet, i det omfang det er forsvarligt under hensyn til barnets eller den unges bedste, sammen med barnet eller den unge bør finde måder at yde støtten på, som barnet eller den unge kan acceptere.

ENDELIG REDEGØRELSE

På baggrund af de unges udsagn om, at pædagogiske redskaber bruges imod de unges vilje og af de unge opfattes som en ubehagelig straf, beder jeg desuden Fonden Kanonen om at overveje, hvordan Fonden Kanonen kan sikre, at de unge er oplyst om, at Fonden Kanonen ikke ved hjælp af magt kan tvinge de unge til at deltage i de pædagogiske aktiviteter, og at de unge til enhver tid kan forlade f.eks. refleksionstid.

1.2. Magtanvendelse som erstatning for omsorg og socialpædagogiske tiltag

I mit brev af 15. maj 2012 bad jeg endvidere Fonden Kanonen om en udtalelse om, hvordan Fonden Kanonen sikrede sig, at magtanvendelse ikke erstattede omsorg og socialpædagogisk bistand, og at magtanvendelse blev begrænset til det absolut nødvendige og stod i rimeligt forhold til det, der blev søgt opnået med magt, jf. § 1, stk. 1, i magtanvendelsesbekendtgørelsen.

I sin udtalelse af 20. juni 2012 skrev Fonden Kanonen bl.a.:

"Fonden Kanonen har under tilsynet fra Favrskov Kommune løbende drøftet antallet af magtanvendelser på Kanonen. Vi er meget bevidste om pædagogik og magtanvendelser i vores regi, så magtanvendelser ALDRIG bliver et pædagogisk redskab. (...)

Efter Kanonens opfattelse er det en svær diskussion, hvorvidt der er foretaget for mange eller blot mange magtanvendelser – for i forhold til hvad? Hvad sammenlignes der med? Det afhænger jo hele tiden af ungesammensætningen – nye – gamle unge m.v.

På Kanonen er vi dog hele tiden bevidste om antallet og stiller os også kritiske ift os selv – og har bl.a. i den sammenhæng haft samtlige medarbejdere på konflikthåndteringskursus, med fokus på netop dette emne.

(...)

Det er os magtpåliggende at magtanvendelse ikke er et pædagogisk redskab. Vi arbejder bevidst med at begrænse antallet af magtanvendelser og de altid står rimeligt i forhold til det, der søges opnået med magt. For at sikre dette, har vi iværksat forskellige tiltag og procedure:

- Konflikthåndteringskursus for samtlige medarbejdere (se bilag)
- Løbende fokus og opfølgning på gældende bekendtgørelse
- Procedure i forbindelse med magtanvendelser, der er synlig i procedure håndbogen (...)
- Supervision og faglig undervisning for at sikre at vores medarbejder kan rumme vores unges problematikker, samt har den nødvendige viden/værktøjer ind i det pædagogiske arbejde.

ENDELIG REDEGØRELSE

- Løbende dialog med godkendende tilsyn
- Løbende dialog med anbringende myndighed
- Tydelige kommunikationsveje og procedure i forhold til rapportering.
(...)"

Fonden Kanonen gengav desuden et uddrag fra sin procedurehåndbogs afsnit om magtanvendelse. Af dette fremgik regler om rapportering og evaluering af magtanvendelsesepisoder, bl.a. at den unge skal have mulighed for enten at skrive sin version af episoden direkte ind i indberetningsskemaet, eller at sende den direkte til Favrskov Kommune.

I forhold til dette punkt skrev Favrskov Kommune i sin udtalelse af 27. september 2012 følgende:

"Favrskov Kommune savner et konkret svar på om, og i hvilket omfang Fonden Kanonen anvender magtanvendelse som erstatning for omsorg og pædagogik. Spørgsmålet har derfor været drøftet med Fonden Kanonens ledelse. Ledelsen henviser til, at der generelt arbejdes med dette som et erkendt dilemma i pædagogikken. Når det somme tider er nødvendigt at bruge en magtanvendelse over for en konkret ung, reflekterer medarbejderne efterfølgende over, om de har valgt den rette pædagogiske strategi i forhold til den unge. Dette er én blandt flere måder, hvorpå pædagogikken tilpasses den enkelte. Favrskov Kommunes tilsyn vil fortsat sikre, at dilemmaer som det nævnte, indgår i tilsynets drøftelser med Fonden Kanonen."

Min vurdering

Som nævnt ovenfor i pkt. 1.1. mener jeg, at Fonden Kanonens forståelse af servicelovens magtanvendelsesbegreb ikke er tilstrækkelig præcis.

Idet jeg henviser til min konklusion under pkt. 1.1, tager jeg Fonden Kanonens redegørelse og Favrskov Kommunes bemærkninger hertil til efterretning og foretager mig ikke videre i forhold til pkt. 1.2.

2. Pædagogiske redskaber – refleksionsture, refleksionstid og aflysning af dage

På baggrund af en række beskrivelser af den måde, hvorpå Fonden Kanonen anvendte sine pædagogiske redskaber (refleksionsture, refleksionstid og aflysning af dage), tilkendegav jeg i min høring af 15. maj 2012, at beskrivelserne kunne give anledning til overvejelser.

ENDELIG REDEGØRELSE

Som nævnt i mit brev af 15. maj 2012 talte besøgsholdet med otte unge, som uafhængigt af hinanden fortalte, hvordan de oplevede Kanonens brug af bl.a. refleksionstid. Deres beskrivelser var enslydende og gav indtryk af, at Fonden Kanonens ansatte generelt anvendte refleksionstid på samme måde i forhold til de unge. De unge oplyste, at refleksionstid indebar, at de imod deres vilje skulle sidde i en sofa på en bestemt måde, og at de kun måtte besvare spørgsmål og opgaver, som personalet stillede dem. De oplyste desuden, at de ikke måtte forlade sofaen, før personalet gav dem lov.

I forhold til refleksionsturene oplyste de unge bl.a., at refleksionstid også blev anvendt her, og at brugen af refleksionstid i denne sammenhæng som regel var mere ubehagelig, idet de unge skulle opholde sig længere tid i en sofa i et sommerhus, hvor de var isoleret fra omverdenen og kun havde kontakt med personale fra Fonden Kanonen.

De unge oplyste endvidere, at de anså Fonden Kanonens brug af refleksionstid og -ture og de dertil knyttede samtaler for meningsløse, og at de oplevede tiltagene som en straf og ikke som pædagogiske redskaber. Som nævnt ovenfor fremgår det samtidig af Fonden Kanonens indberetninger af magtanvendelse fra 2009, 2010 og 2011, at Fonden Kanonens brug af refleksionstid flere gange havde været forbundet med brug af magt.

Den beskrevne brug af de pædagogiske redskaber over for de unge forudsætter efter min opfattelse, at der ligger solid pædagogisk viden og erfaring bag denne praksis. I mit brev af 15. maj 2012 bad jeg Fonden Kanonen om at oplyse, om den beskrevne brug af de pædagogiske redskaber har været fagligt evalueret, og om Fonden Kanonen har anvendt eller overvejet andre metoder.

I sit svar af 20. juni 2012 oplyste Fonden Kanonen bl.a., at Fonden Kanonens pædagogiske og behandlingsmæssige tilbud altid tilrettelægges med afsæt i hver af de unges kommunale handleplaner samt øvrige beskrivelser og udrudninger. Desuden oplyste Fonden Kanonen, at tilbuddet og medarbejdernes indsats løbende bliver tilpasset til de unge under anbringelsen i takt med et øget kendskab til de unges funktionsevner, særlige vanskeligheder og generelle og specifikke behov. Ifølge Fonden Kanonen evalueres de valgte strategier/redskaber løbende i forhold til de pædagogiske udfordringer og de hertil opsatte målsætninger. I forlængelse heraf skrev Fonden Kanonen bl.a.:

”Jeg vil derfor gerne understrege, at vi i Fonden Kanonen løbende fagligt evaluerer vores pædagogiske praksis og valg af redskaber/metoder. Dette gælder lige fra den daglige sparring mellem pædagogerne til personalemøder, ledelsesmøder, supervision, faglig sparring fra eksterne psykikere og psykologer, statusmøder, samt tilsyn fra godkendende kommune. Det er ligeledes vigtigt at pointere, de redskaber og metoder der refere-

ENDELIG REDEGØRELSE

res til [refleksionstid, refleksionsture og aflyste dage; min bemærkning], kun er et meget lille udsnit af vores metoder i arbejdet ind i vores unges adfærd, og dermed skabe den planlagte udvikling. Her kan f.eks. yderligere nævnes: Samtale, struktur og forudsigelighed, belønning, positiv forstærkning, relationsarbejde, konsekvenser, spejling, gåture, stille timer, gule og røde kort den unge kan bruge, når de har brug for støtte eller vi som personale trækker os.

Set i lyset af Fonden Kanonens målgruppe, og det, at vi hele tiden arbejder i nærmeste udviklingszone, er vi meget bevidste om, at vi dagligt udfordrer vores unge. Det gælder lige fra et dagligt fokus på deltagelsen i et kontinuerligt skoleforløb, til arbejdet med vedholdende voldelig og destruktiv adfærd. Valget af pædagogiske redskaber er valgt og tilpasset den enkelte ung, med afsæt i den konkrete situation, den enkelte unges problematikker / diagnoser samt tidligere erfaringer med den enkelte. En kort timeout på værelset kan i de fleste tilfælde være et redskab, der har den ønskede effekt. Mens et mere indgribende redskab som en behandlingstur/omsorgstur [refleksionstur; min bemærkning] i andre tilfælde kan være det rigtige, for at rumme den aktuelle adfærd og skabe den tilsigtede udvikling. Fælles for de to redskaber er et fokus på den enkelte og en efterfølgende evaluering, med dertil hørende erfaringsdannelse. Den kognitive samtale vil ofte være omdrejningspunktet, for at skabe alternative strategier og handlinger for den enkelte. Når vi gør brug af en ekstern behandlingstur har det ofte aspekt af skærmning, der har til formål at sikre den optimale ramme for at skabe indsigt og forståelse for den enkelte unge i forhold til egne handlinger, og for at sikre det behandlingsmæssige arbejde overfor de øvrige unge i afdelingen.”

Favrskov Kommune skrev i sin udtalelse af 27. september 2012, at Fonden Kanonen havde oplyst, at den løbende evaluerede den pædagogiske praksis efter særlige (kritiske) hændelser, men at der dog ikke var indarbejdet faste rutiner for erfaringsopsamling. Kommunen oplyste videre, at den ikke havde kendskab til afsluttede faglige evalueringer på området.

Favrskov Kommune oplyste, at den havde medvirket til overvejelserne om Fonden Kanonens pædagogiske metoder på to måder.

For det første havde kommunen i samarbejde med Fonden Kanonen i 2010 nedsat tre arbejdsgrupper, hvis arbejde endte med en ændring af Fonden Kanonens godkendelse, så godkendelsen mere præcist beskrev institutionens pædagogiske redskaber.

For det andet havde kommunen i forbindelse med den ændrede godkendelse fundet, at brugen af de pædagogiske redskaber krævede en solid pædagogisk viden og erfaring. Kommunens tilsyn havde derfor haft fokus på persona-

ENDELIG REDEGØRELSE

lets uddannelsesmæssige baggrund, samt på personalets mulighed for at gennemføre en ungdomspædagogisk uddannelse, efteruddannelse og supervision. Ifølge kommunen havde 69,5 pct. af de ansatte hos Fonden Kanonen pr. juli 2012 en pædagogisk uddannelse.

For så vidt angik Fonden Kanonens brug af refleksionstid og -ture skrev kommunen desuden:

"Favrskov Kommune bemærker, at Fonden Kanonen i sin udtalelse ikke forholder sig til de konkrete hændelser om lange ophold i sofaen imod de unges vilje. Det var derfor uklart, om Fonden Kanonen erkendte, at disse hændelser havde fundet sted, og mente at de var omfattet af den godkendte pædagogik, eller om Fonden Kanonen har en anden opfattelse af hændelsesforløbene. Favrskov Kommune har derfor drøftet dette forhold med Fonden Kanonens ledelse.

Fonden Kanonens ledelse afviser, at der findes tilfælde, hvor de unge har siddet eller sidder i sofaen fra kl. 9-21. Ledelsen har oplyst, at de efter OPCAT-enhedens besøg har undersøgt praksis, og ikke fundet eksempler på noget sådant. Fonden Kanonens ledelse forsikrer, at hvis dette mod forventning skulle vise sig at have afsæt i virkeligheden, vil det blive ændret. Ledelsen har forklaret, at der maksimalt er tale om, at de unge sidder i sofaen i 3 timer. I sådanne tilfælde vil der være en bestemt grund til det. Kanonens ledelse oplyste, at det er korrekt, at en refleksionstur kan vare 2-8 dage, hvor 1-2 dage er det almindelige. Det foregår ikke ved, at de unge sidder i sofaen hele dagen. Beskrivelsen giver Fonden Kanonens ledelse anledning til at overveje, hvorfor de unge har den oplevelse, og om det er bestemte handlinger fra personalets side, der bevirker, at det opleves sådan.

Fonden Kanonens ledelse har lovet at sende et eksempel på, hvordan en refleksionstur typisk kan være tilrettelagt. Favrskov Kommune kan, hvis det ønskes, videresende dette, når det modtages."

Min vurdering

Det fremgår af Fonden Kanonens og Favrskov Kommunes udtalelser, at Fonden Kanonen løbende foretager konkrete evalueringer af den pædagogiske praksis og valg af redskaber/metoder i forhold til den enkelte unge.

På baggrund af det ovenfor anførte er det imidlertid min vurdering, at der ikke foreligger en generel faglig evaluering af Fonden Kanonens brug af refleksionstid, refleksionsture og aflysning af dage. Der er således ikke foretaget en generel vurdering af den faktiske anvendelse af f.eks. refleksionstid og -ture, herunder f.eks. af, hvilken effekt de anvendte redskaber har på de unge,

ENDELIG REDEGØRELSE

hvordan de unge oplever de anvendte redskaber, hvornår redskaberne med størst fordel kan anvendes, og om brugen af redskaberne kan forbedres.

Som bemærket af Favrskov Kommune fremgår det ikke af Fonden Kanonens udtalelse, hvordan Fonden Kanonen forholder sig til de unges enslydende udsagn om Fonden Kanonens brug af f.eks. refleksionstid og -ture, herunder at disse pædagogiske redskaber bruges imod de unges vilje og af de unge opfattes som en ubehagelig straf og ikke som pædagogiske redskaber.

Fonden Kanonen har således alene forholdt sig til de unges udsagn om varigheden af ophold i "sofaen" i forbindelse med refleksionstid og -ture. Derimod fremgår det ikke af kommunens udtalelse, at Fonden Kanonen har taget stilling til de unges øvrige udsagn, herunder at refleksionstid indebærer, at de imod deres vilje skulle sidde i en sofa, at de skulle sidde på en bestemt måde i sofaen, at de kun måtte besvare spørgsmål og opgaver, som personalet stillede dem, og at de ikke måtte forlade sofaen, før personalet gav dem lov.

De unges beskrivelser af brugen af de pædagogiske redskaber viser, at flere af dem har fået indtryk af, at refleksionstid bliver anvendt på en ensartet og forudbestemt måde uden at være tilpasset den enkelte unges behov og situation.

På baggrund af de unges udsagn og min gennemgang af Fonden Kanonens indberetninger af magtanvendelse fra 2009, 2010 og 2011 forekommer det desuden, at brugen af refleksionstid i flere tilfælde har været forbundet med brug af magt, således at nogle unge imod deres vilje er blevet tvunget til at deltage i refleksionstiden. De ansattes beslutning om at bruge refleksionstid synes således i flere tilfælde at have været med til at fremkalde konflikter, der endte med magtanvendelse (jf. ovenfor i pkt. 1).

Endelig fremstiller flere af de unge Fonden Kanonens brug af de pædagogiske redskaber som meningsløse og som straffeforanstaltninger.

Jeg har ikke på det foreliggende grundlag mulighed for at tage stilling til det faktiske omfang og det faktiske indhold af institutionens brug af refleksionstid. De unges udsagn herom giver imidlertid anledning til at overveje, om formålet med dette pædagogiske tiltag er blevet forklaret med tilstrækkelig tydelighed over for de unge, samt om den konkrete anvendelse heraf i alle tilfælde beror på en konkret og individuel vurdering. For så vidt angår sammenhængen mellem brugen af de pædagogiske redskaber og anvendelsen af magt henviser jeg til min vurdering under pkt. 1.1.

Jeg beder Fonden Kanonen om at overveje, om der på baggrund af bl.a. de unges udsagn om den faktiske brug af de pædagogiske redskaber kan være anledning til at foretage en systematisk gennemgang af et antal beboerforløb

ENDELIG REDEGØRELSE

med inddragelse af f.eks. de unge, personalet og ekstern ekspertise med henblik på at bedømme personalets brug af de omtalte pædagogiske redskaber. Herunder ville der f.eks. være anledning til at bedømme, hvilken effekt de anvendte redskaber har på de unge, hvordan de unge oplever de anvendte redskaber, hvornår redskaberne med størst fordel kan anvendes, og hvorvidt brugen af redskaberne kan forbedres.

3. Undersøgelse af person og opholdsrum

I forbindelse med besøget og ved gennemgang af det materiale, som jeg efterfølgende modtog, blev jeg opmærksom på to hændelser vedrørende undersøgelse af person og opholdsrum samt en ordning om "værelsestjek". På baggrund af oplysningerne bad jeg Fonden Kanonen om at gøre rede for de to hændelser, herunder om at oplyse, om Fonden Kanonen havde indberettet undersøgelse. Desuden bad jeg Fonden Kanonen om at gøre rede for den beskrevne ordning med "værelsestjek".

I sit svar af 20. juni 2012 skrev Fonden Kanonen bl.a.:

"Generelt er vi af den holdning, ved behov for at undersøge af vores unges værelser, skal den unge være tilstede og give sin accept. Med afsæt i jeres tilbagemelding og efterfølgende intern opfølgning, må vi konstatere vi som organisation har et behov for at øge kendskabet til gældende bekendtgørelse. Endvidere skal der udformes og indarbejdes procedure, for undersøgelse af person og opholdsrum. Vi vil gå i dialog med tilsynsførende kommune, for at afstemme og indarbejde procedure, der sikrer at vi efterlever gældende bekendtgørelse."

Favrskov Kommune skrev i forhold til dette, at kommunen fandt, at Fonden Kanonens redegørelse var fyldestgørende. Favrskov Kommune oplyste desuden, at der i 2012 forelå indberetninger af undersøgelser, og kommunen mente derfor at kunne konstatere, at forholdet var taget til efterretning.

Min vurdering

Jeg tager Fonden Kanonens redegørelse og Favrskov Kommunes bemærkninger hertil til efterretning, og jeg foretager mig ikke mere i denne anledning.

Jeg har lagt særlig vægt på, at Fonden Kanonen har anerkendt et behov for at øge kendskabet til de gældende regler for undersøgelse af person og opholdsrum, samt at institutionen i 2012 er begyndt at indberette undersøgelser af person og opholdsrum. Endelig har jeg lagt vægt på, at institutionen i dialog med kommunen vil udforme og indarbejde en procedure for undersøgelse af person og opholdsrum.

4. Voldtægtssag

Under besøget oplyste Fonden Kanonen om et forhold, som politiet på tidspunktet for besøget var i gang med at efterforske. Forholdet vedrørte to af Fonden Kanonens beboere.

En ung kvinde havde således anklaget en ung mand for voldtægt. De to unge boede på samme afdeling. Fonden Kanonen oplyste under besøget, at ledelsen vurderede, at det var bedst for den unge kvinde at blive boende på afdelingen sammen med den unge mand i stedet for at blive flyttet til en ny afdeling.

På baggrund af det oplyste bad jeg bl.a. Fonden Kanonen om at gøre rede for håndteringen af hændelsen, herunder Fonden Kanonens beslutning om at lade den unge kvinde blive boende i samme afdeling som den unge mand.

I sin udtalelse af 20. juni 2012 oplyste Fonden Kanonen bl.a.:

”Voldtægtsanklagen mellem en ung kvinde og en ung mand fra samme afdeling, har vi som organisation haft mange overvejelser omkring. Det har bestemt også været med i vores overvejelser at flytte de to fra hinanden, men med afsæt i følgende argumenter valgte vi at bibeholde de to i samme afdeling.

- Pigen er tidligere blevet flyttet fra to afdelinger som følge af lignende anklager, der efter politiets efterforskning ikke har dannet grundlag for opretholdelse af tiltale. Hver flytning har været meget omkostningsfuld for det etablerede behandlingsarbejde.
- Pigen og drengen var på dette tidspunkt tæt knyttet både afdelingen, personalet og deres gennemgående kontaktpædagoger.
- Det ville være ødelæggende for pigens og drengens behandlingsforløb, hvis de skulle flytte afdeling, personalegruppe og ungegruppe.
- Drengen var en særdeles behandlingskrævende ung, med et lavt kognitivt funktionsniveau og et kompliceret behandlingsforløb i positiv udvikling.
- Drengens udvikling var stærkt afhængig af dels trykke og vante rammer og trygheden ved personalet, særligt sin kontaktpædagog.
- Der var for begge de unges vedkommende et behandlingsmæssigt fokus omkring deres seksualitet.
- Efter en uges adskillelse, var der iværksat en skærpet personalemæssig indsats, der sammen med alarm på den unge piges værelse, kunne give tryghed for den enkelte ung, da det var muligt at skærme de to fra hinanden.

ENDELIG REDEGØRELSE

- Der var flere indikationer i den fremsatte anklage, der kunne indikere at voldtægtsanklagen var en reaktion på en konflikt mellem de to unge.
- En anden pige i huset, der havde pigens umiddelbare fortrolighed, berettede om pigen og drengens seksuelle forhold uden på noget tidspunkt at have fået opfattelsen af, at der skulle være tale om voldtægt, tvært imod var de begge glade for det. Pigen blev afhørt i forbindelse med efterforskningen, hvor hun afgav denne forklaring.

Pigen har modtaget svar fra anklageren (Østjyllands politi), der har besluttet at standse efterforskningen i sagen om voldtægt. Begrundelse er 'at der ikke er en rimelig formodning om, at der er begået noget strafbart'. Den unge pige har ikke ønsket at klage over afgørelsen."

Favrskov Kommune fandt Fonden Kanonens redegørelse for beslutningen om at lade begge unge blive boende sammen fyldestgørende. Kommunen havde dog fundet anledning til at drøfte med Fonden Kanonen, hvordan det håndteres, når der er flere unge med problematisk seksuel adfærd på samme matrikel. Efter drøftelsen sendte Fonden Kanonen sin seksualpolitik fra 2011 til Favrskov Kommune. I sin udtalelse tilbød kommunen at videresende seksualpolitikken til mig.

Min vurdering

Jeg tager Fonden Kanonens redegørelse for forholdet og Favrskov Kommunes bemærkninger hertil til efterretning, og jeg foretager mig ikke mere i denne anledning.

Jeg har lagt særlig vægt på, at Fonden Kanonen i den konkrete sag nøje har overvejet, hvilke hensyn der var i forhold til såvel den unge kvinde som den unge mand. Fonden Kanonen har således afvejet en række forskellige hensyn og omstændigheder i forhold til hinanden. Jeg kan ikke foretage denne afvejning på en anden og bedre måde end Fonden Kanonen, som har særlige forudsætninger for at træffe afgørelser på området bl.a. i kraft af sine erfaringer.

Jeg kan derfor kun kritisere Fonden Kanonens beslutning, hvis der er særlige omstændigheder i sagen. Det kan f.eks. være, hvis institutionen ikke har undersøgt sagen godt nok, eller hvis institutionen har lagt vægt på usaglige hensyn. Efter min gennemgang af sagen mener jeg ikke, at den indeholder den slags særlige omstændigheder.

ENDELIG REDEGØRELSE

Min samlede vurdering

Det er min vurdering, at Fonden Kanonens forståelse af servicelovens magt-anvendelsesbegreb ikke er tilstrækkelig præcis, og at dette indebærer en risiko for, at ikke alle magtanvendelser indberettes i overensstemmelse med bekendtgørelsen om magtanvendelser.

Desuden beder jeg Fonden Kanonen om at overveje, hvordan det sikres, at de ansatte ikke anvender magt til at gennemtvinge pædagogiske redskaber såsom refleksionstid.

Endelig beder jeg Fonden Kanonen om at overveje, hvordan Fonden Kanonen kan sikre, at de unge er oplyst om, at Fonden Kanonen ikke ved hjælp af magt kan tvinge de unge til at deltage i de pædagogiske aktiviteter, og at de unge til enhver tid kan forlade f.eks. refleksionstid.

For så vidt angår Fonden Kanonens pædagogiske redskaber er det min opfattelse, at der ikke foreligger en generel faglig evaluering af Fonden Kanonens brug af de pædagogiske redskaber refleksionstid, refleksionsture og aflysning af dage. Jeg beder Fonden Kanonen om at overveje, om der bør foretages en systematisk gennemgang af et antal beboerforløb med inddragelse af f.eks. de unge, personalet og ekstern ekspertise med henblik på at bedømme personalets brug af de omtalte pædagogiske redskaber.

Jørgen Steen Sørensen